

Pratarmė

Užtat reikėtų skubiai sukviesti apie Respublikos Prezidentą grupę kompetentingų žmonių, nesuinteresuotų kasdienine politine akcija ir neturinčių asmeninių ambicijų – tik dėl Dievo meilės nesteigiant „etatų“ ir naujos biurokratijos – ir pavesti jiems: įsivaizduoti idealų, utopinių ateities Lietuvos, tokios, kokios norime, modelį ir bandyti nustatyti būdus ir priemones, išdirbant įvairius scenarijus, atitinkančius vidutinio atstumo, sakysim, dešimties metų laikui, nurodančius, kaip prie tokio modelio artėti.

Algirdas Julius Greimas

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą, didžiuoju prasmės ieškotoju vadinamas Algirdas Julius Greimas 1991 metų rudenį parengė preliminarų dokumentą, kurį pavadino „Pro memoria. Lietuvos ateities projektavimo reikalu“, ir adresavo Lietuvos Prezidentui Vytautui Landsbergiui. Mąstydamas apie tautos ateitį, jis pasirinko privataus inicijavimo formatą, ir preliminari vizija, tartum ir nepretenduojanti, pasak Greimo, „nei į išsamumą, nei į minties organizavimo stangrumą“, galėjo tapti prasmingu tautiniu manifestu, „gilesnių apmąstymų pretekstu“, kuris daugiau kaip dvidešimt penkerius metus kvietė naujiems ideologiniams pokyčiams.

Minint Lietuvos valstybės atkūrimo 100-metį, nacionalinei politikai, visuomenei ir kultūrai kylantys iššūkiai liudija dabarties krizę. Nepajėgdami sukurti pozityvių ir prasmingų minėjimo pagrindų, mes demonstruojame tautinio brandumo stoką. Pasiklydę tarp devynių galybių viešai deklaruojamų šimtmečio idėjų, atsiduriame begalinės vaizduotės visatoje. Akivaizdu, kad bus sudėtinga pasirinkti tris, penkias ar septynias proveržio idėjas, kurios ir bus finansuojamos. Intelektualinis vakuumas gali būti liudijamas ir idėjų pertekliumi, ir (ne)gebėjimu realizuoti prasmingus sumanymus, ir visuotiniu pasimetimu tarp idėjų ir realybės.

Gilinantį į šiuolaikinius prasmės ieškojimus, 2017 metų Vilniaus knygų mugėje surengtoje diskusijoje „Valstybė ir kultūra: pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo 100-metį“, kurioje dalyvavo Lietuvos kultūros tyrimų instituto mokslininkai: filosofas Naglis Kardelis, kultūrologė Rita Repšienė, kultūros kritikas Vytautas Rubavičius ir menotyrininkė Skaidra Trilupaitytė, buvo siekiama aptarti sudėtingą valstybingumo šventės situaciją, mūsų pasirinkimus ir šventės kūrimą, klausiant, kokią šventės palikimą mes perduosime ateinančioms kartoms? Kokia yra mūsų šventės vizija, kai laiko lieka išties nedaug ir kokias šventės tradicijas mes inicijuojame šiandien?

Pasitelkus šiuolaikines mokslines vertybines orientacijas, kaip dabarties aktualija Vilniaus universiteto profesoriaus dr. Rimvydo Laužiko straipsnyje „Komuni-

kaciniai Lietuvos valstybingumo atkūrimo 100-mečio iššūkiai“ aptariama paveldo komunikacija dabarties visuomenėje, taikant platesnę komunikacijos ir informacijos mokslų prieigą, analizuojami Lietuvos paveldo komunikacijoje veikiantys ne-dialogo ir dialogo naratyvai bei komunikacinių pranešimų konstravimo būdai ir diskusijos požiūriu testuojamas teorinės schemos veikimas viename Lietuvos valstybingumo atkūrimo 100-mečiui skirtame komunikacinio pobūdžio objekte „Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimo programoje“, fiksuojant ryškų kognityvinį disonansą tarp ne-dialogo (nacionalistinio) ir dialogo (liberaliojo) naratyvų bei „kuratorių“ ir „dalyvaujamojo“ požiūrių. Docentės dr. Ritos Repšienės publikacijoje „Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio minėjimas: realybė, vizijos ir vertės dilema“ aptariami valstybingumo retorikos ypatumai bendrame Baltijos šalių – Latvijos ir Estijos kontekste, pabrėžiant, kad dabarties prioritetas – jaunoji karta kaip svarbiausias šimtmečio minėjimo akcentas, vienijanti platforma ir mūsų pasirinkimas įprasmingi laisvę, dovanojant jai viltį ir tikėjimą, padedant tapti kiekvieno renginio, kuris vyktų kiekviename mieste, miestelyje ir kaimo bendruomenėje, pagrindine organizatore ir veikėja.

„Iš kultūros istorijos“ skyriuje skelbiama baigiamoji iškilus filosofo Juozo Girniaus studijos „Tauta ir tautinė ištikimybė“ dalis, kurioje publikuojami aktualūs ir daug minčių keliantys „Tautinės ištikimybės pagrindai“. Būtent juose itin vertinamas vienybės, kūrybingumo ir ištikimybės būtinumas. „Išėjimams taip pat privalu *gyventi su tauta*, sielotis jos rūpesčiais ir dalyvauti jos laimėjimuose. Be tokio gyvo ryšio su visa tauta neįmanoma tautinės gyvybės išlaikyti“. Taip pat būtinas ir nuolatinis dvasiškas tautos tvirtinimas – kūrybinės gyvybės palaikymas skatina vienybę, puoselėja visuomenę, kurioje dominuoja broliška bendruomenė ir jungiantis principas: „Vienas už visus, visi už vieną“. Vienybei pagrindo ieškoti ne vienoj „generalinėj linijoj“, o tolerantiškame gebėjime „bendrą darbą vieningai dirbti, nežiūrint visų galimų skirtubių“.

Vertindama gyvenimo ir meno, realybės ir atminties, prasmių ir išlikimo sąsajas „Ars longa, vita brevis“ dalyje humanitarinių mokslų daktarė, apsigynusi disertaciją „Sembos prūsų vietovardžiai“ (2007) ir habilitaciją „Prūsų vietovardžiai kaip savarankiško tyrimo objektas“ (2011), kalbos istorikė Grasilda Blažienė prisimena 2016 m. iškeliavusį į amžino poilsio šalį vaikystės draugą, fotografą, keliautoją, orientalistą ir poetą Paulių Normantą. Kadaisė ištaręs: „Mano namai – tai amžinas kelias“, jis ištikimai skleidė tiesą, kaip vieną svarbiausių kūrybinių priesakų, su didele meile ir žemaitišku užsispyrimu, liudydamas ir fotografuodamas. Ir kaip rašė kitas bičiulis Alis Balbierius, prisimindamas artimas akimirkas: „Taip, Pauliau, buvom Kelyje. Ir tame Kelyje susitikdavom, apšviesti tos pačios dvasinės šviesos, kurios spektre vyravo laisvė gyventi. Atitoldavom ir vėl priartėdavom. Niekada nepamiršiu pirmojo susitikimo – dar praėjusiame tūkstantmetyje, praėjusiame šimtmečiuje, kitoje epochoje, kai spalį pas vieną keistuolį į garsųjį 31-ąjį paukščių žieduotojų ir tyrinėtojų kilometrą Kuršių nerijoje atėjo kitas nepažįstamas keistuolis su kuprine ir fotokamera“. Būdamas visą gyvenimą kelyje ir vadinęs save valkatavimo profesoriumi, jis išliko savimi,

ieškodamas „kitaip gyvenančių žmonių, bėgo iš Europos beprotybės į Rytų šurmulį, bet ilgėjosi tylos. Jam labai reikėjo bendraminčių, jį suprantančių, pateisinančių klajones, joms pritariančių ir pagelbstančių. Lietuvoje jis ilgėdavosi savo keistuolių draugų, besibastančių po Rytus“, kartu vildamasis, kad „kiekvienas sugrįžimas būtų šventė kitiems“, ir niekada nenurimdamas (Grasilda Blažienė). Ir tikėdamas likimu: „Kai bekraštėje jūroje banga pasivys bangą, tada ir aš sustosiu“.

Siekiant atskleisti platesnį tapatybinį akiratį, analogijų galimybes ir kultūros studijų perspektyvas, skelbiamos Lietuvos kultūros tyrimų institute 2015 m. rugsėjo 19–20 d. vykusios konferencijos „Kultūrų sąveika: problemos ir perspektyvos XX ir XXI a. sandūroje“ pranešimų pagrindu parengtos publikacijos kaip kultūrų sąveikų, patirčių ir stebėjimų rezultatas. Pasaulio globalėjimo, istorinių pokyčių ir virsmų, emigracijos išdavos atskleidžiamos docentės dr. Loretos Poškaitės straipsnyje „Kinų bendruomenės ir kvartalai Vakaruose: kultūrų sąveika, koegzistavimas ar konfrontacija?“, apžvelgiant įvairių pasaulio didmiesčių erdvėse susikūrusius kinų bendruomenių centrus ir erdves, geriausiai žinomus angliškai „Chinatowno“ pavadinimu, tapusius universaliu ir kartu itin prieštaringu svetimšalių kultūros ir bendruomenės reflektavimo Vakaruose simboliu, puikiai perteikiančiu orientalistinio diskurso ypatumus. Apie kultūrų sąveiką ir konfliktus, vertinant metodologiniu analizės aspektu ir tiriant psichologines konflikto tarp Vakarų ir islamo bei tarp globalizacijos priešininkų ir šalininkų ištakas, rašoma docento dr. Stanislovo Juknevičiaus publikacijoje. Teigiant, jog pagrindinė psichologinė konflikto tarp kultūrų priežastis glūdi kolektyvinės sąsąmonės prigimtyje ir konfliktas tarp Vakarų ir islamo šiame kontekste traktuotinas kaip konfliktas tarp tradicinės ir modernistinės kultūrų, kai islamas šias struktūras formuoja tikėjimo, Vakarai – proto pagalba, siekiama aptarti ir kitą svarbų kolektyvinės sąsąmonės raiškos aspektą – globalizacijos ir tautiškumo kompleksus.

„Vizualumo delyras: pasaulio įvykių dramaturgija ir stebėjimas“, kaip šių dienų kultūrinio egzistavimo padarinys, – docentės dr. Odetos Žukauskienės tyrimų tema, kuri vertinama kaip didėjanti vaizdų galia ir įtaka. „Ginklu virtęs vizualumas gamina pseudorealybę, karo ir konfliktų reginius, manipuliuoja vaizdiniais ir matymo perspektyvomis“, vizualumui tampant politinių, ideologinių kovų įrankiu ir terorizmo atspara ir vertinant ne tik intensyvią vaizdų gamybą, bet ir socialinę žiūrėjimo praktiką bei percepciją. Kaip pavyzdys pateikiama *Charlie Hebdo* teroristinių aktų nušvietimas žiniasklaidoje ir visuomeninė recepcija, kuri atskleidžia būtinybę kritiškai analizuoti susiformavusio stebėjimo praktikas, akcentuojant visuotinį vujaristinį žvilgsnį, naujų technologijų žadinamą ir puoselėjamą vaizdų bei estetinių efektų alkį, kaip ir visa apimantį pasyvų, cinišką, vartotojišką požiūrį.

Recenzijų skyrelyje aptariama Karolio Žibo monografija „Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje“, kurią 2014 metais išleido Vilniuje Lietuvos socialinių tyrimų centras, vertinant šį bandymą kuo visapusiškiau atskleisti kinų ir turkų imigracijos problemos lauką ir žvelgiant iš įvairių perspektyvų (pačių imigrantų, daugumos visuome-

nės, Lietuvos imigrantų integracijos politikos), kas laikytina šios knygos privalumu, juolab kad tai – pirmas šių imigrantų tyrimas Lietuvoje, kaip ir autoriaus siekis ne tik išanalizuoti dvi skirtingas imigrantų bendruomenes, bet ir pateikti lyginamąją imigracijos tinklo analizę, atskleidžiant ne tik panašumus, bet ir skirtumus, kurie regimi individualiuose ir kolektyviniuose kinų bei turkų mobilumo veiksmuose.

Globalizacijos, eurointegracijos, pabėgėlių ir imigrantų dilemose paskendusios, kita vertus, tuštėjančios – emigruojančios Lietuvos realijose išskylanti Algirdo Juliaus Greimo „Pro memoria. Lietuvos ateities projektavimo reikalu“, paskelbta *Baltose lankose*, Nr. 8, 1997, p. 140–148, kai atkuriant Lietuvą, buvo reikalinga visa apimanti, nors ir į išsamumą nepretenduojanti, kūrybines intencijas ir gerus norus liudijanti utopija, taip ir likusi gerų ketinimų liudijimu, kurios mašinraštis ir šiandien saugomas Vilniaus universiteto bibliotekos archyve. *Sic transit gloria mundi...*